

A KÖNYÖRÜLETES SZERETET ÚTJA

I.

Az emberi természet kettőssége: a lélek és a test, a szellem és az anyag együttessége és egymásra utaltsága végig csillámlik az életnek egész tengersíkján. Az Egyház életén is. Az apostolok és a tanítványok az evangélium hirdetésére kaptak küldetést, a lélek, a lelki üdvözülés zászlaját indultak világgá vinni és diadalra küzdeni — és lépten-nyomon anyagi kérdésekkel is kénytelenek voltak bibelődni.

A léleknek sárba gyúrt volta sohasem engedi teljesen szabadjára az emberi szárnyalást, és a legnagyobb szellemek is olykor fájdalmasan érzik röpük korlátait. Miként van az, hogy a művészet legremekebb alkotásait, amelyekben a szellem önelégült diadalát ülhetné, gyakran valami nagy komolyság, ha ugyan nem szomorúság árnya lepi meg? Miért sóhajt fel a panasz, hogy: Dem herrlichsten, was auch der Geist empfangen, Drängt immer fremd und fremder Stoff sich an (Goethe), hogy a szellem legnagyobb alkotásaihoz is mindig valami idegen anyag férkőzik! Miért a még sokkalta fájdalmasabb érzés, hogy nemcsak a szellem útjain, hanem a szív érző és vérző világában is oly gyakran kell tapasztalnunk sorsszerű földhöz kötöttségünket?

És mégsem adhatjuk át magunkat létérzésünkben elégtelen, borús hangulatoknak. Nem zúgolódhatunk létünk korlátai ellen. Az anyag — igaz —, nyugózi a szellemet, lefelé húzza az érzelmet. Mégis, mégis az anyag nem lehet ellenfele a szellemnek; a lélek és a test egybeforrasztása nem lehet az Alkotónak hibás ötvözet; nem lehet kontármunka, amelynek csak az egyik fele értékes, — hiszen az ő együttesük az Úr alkotása, a Teremtő remekműve, a Tökéletesség kezéből kikerült mcstermunka. És mi bízva bízunk a Teremtő céljainak és eszközeinek nagyszerűségében. Reménykedő tekintetünket tehát az örök Alkotóra függesztve nem azt nézzük, hogy az anyag terheli-e, béklyózza-e a szellemet, hanem azt látjuk, azt szeretjük és akarjuk látni, hogy a lélek megnesemesíti, kivirágoztatja a testet, a szellem áttüzesíti az anyagot, célt, rendeltetést lehell belé, alakot, szépséget ad neki, és így a Teremtő örök elgondolásának szolgálatába állítja azt.

A hasznavehető anyag nemes rendeltetést kap, mondhatni felmagasztosul a karitászbán: a krisztusi eredetű felebaráti szeretet munkájában, annak a szeretetnek művében, amelyről azt írja az előkelő és finom Szalézi Szent Ferenc, hogy a szeretet csodálatos dolog: eszköz és cél egyaránt, olyan út, amely önmagához vezet.¹ Szent Ferenc finom jellemzését azonban határozottabb formákba is lehet önteni. Ha a nagy világteremtés az Isten szeretetére vezethető vissza, ha a világ fenntartása sem képzelhető el az Ő szeretetének működése nélkül, — akkor a tevékeny keresztény felebaráti szeretet, mint elsőrendű társadalomfenntartó erő, nem egyéb, mint az Isten teremtő és fenntartó akaratához való alkalmazkodás, ennek az akaratnak végrehajtásában való közreműködés az evangéliumban adott irányítások szerint. A karitás tehát vállalása Szent Pál tételének: „Istennek vagyunk munkatársai”.

II.

A keresztény karitás története egybeolvad Egyházunk történetével. Az Udvözítő a karitást természetfölötti erővel: csodás gyógyításokkal is gyakorolta. János apostol, aki talán azért is volt a szeretet legmelegebb szavú apostola, mert „Jézus kebelén nyugovék” (Ján. ev. 13.), arra buzdított, hogy

„Fiacskáim! Ne szeressünk szóval, se nyelvvel, hanem cselekedettel és igazsággal” (Ján. I. lev. 3.). Jakab apostol az igazi tiszta vallásosságot abban látta, hogy az árvákat és özvegyeket látogassuk az ő szorongattatásukban (Jakab kat. lev. 1.). Pál apostolnak Filemonhoz írt levele pedig egyenest oly irodalmi színvonalú karitatív írásmű, amely nemcsak könyörületességből fakad, hanem művészi biztonsággal üti meg azokat a lírai és morális billentyűket is, amelyekkel Filemonban a könyörületesség hangjait szintén megszólaltathatja.

Az apostolok lélekébresztése folytán meg is indult a karitatív élet az Egyházban. A testvérek segítették egymást. A jeruzsálemi szegények részére más egyházközségekben is gyűjtöttek adományokat. A jeruzsálemi hívek viszont nagyonok egy részével birtokközösségre léptek, hogy a szegénységet enyhítsék. Ezt a részleges, időleges és önkéntes birtokközösséget ugyan más egyházközségek nem utánozták, de megtalálták ők is a módját a bajbajutottak megsegítésének. Így a karthagói keresztények 100.000 sestertiust küldöttek a numidiai püspököknek a keresztény rabszolgák kiváltására, sőt Tertullianus szerint a karthagói egyháznak szegénypénztára is volt.

Az egyházatyák korában az Egyház már jelentékeny javakkal rendelkezik donatiók, örökségek, állami előjogok pl. adómentességek révén is, annyiival is inkább, mert akkor már az előkelő és gazdag patricius-osztályok is nagyobb mértékben résztvesznek az Egyház kiépítésében és megerősítésében. Az egyházi jövedelmek természetesen a keresztény segítő szeretet céljait is szolgálják. Nyugaton az egyházi javak jövedelmét többnyire négy részre osztották, s egy-egy rész a püspököknek, a papságnak, a szegényeknek és egyéb egyházi célokra jutott. Rómában egy előkelő hölgy: Anicia ősi nemzetségének palotáját a karitász szolgálatába állítja. Az Aventinus hegyén pedig ugyancsak római arisztokrata hölgyek közreműködésével megalakul az első női szerzetes-szerű közösség, a keresztény tisztaság, könyörületesség és szeretettől sugalmazott áldozatosság megszentelt otthona.

A szeretet olykor bőségesebb áldozatokat is követel. Az alacsony, törékeny termetű, gyöngye tüdejű és mégis leghatalmasabb szellemű, századokra messze előre világító egyházatyja: Szent Ágoston, Hippon püspöke, aki családi származása szerint sem volt szegény, olykor — mint Szent Ambrus milánói püspök is — csak értékes egyházi szerek feláldozása árán tudta hivatásának és a jótékony segítő szeretetnek felmerülő kívánalmait teljesíteni, és szegényen, végrendelet nélkül halt meg a 430. évben, Hippon ostroma alatt.

Másfél évszázad múlva, egy ugyancsak kicsiny termetű, gyöngye, gyakran súlyos betegségben szenvedő, sőt nem egyszer a sír szélére sodort testben lakozó nagy lélek: Nagy Szent Gergely pápa, „Isten konzula”, mutatott példát a világnak arra, milyen imponáló vagyoni erőt tud a nyomor leküzdésére mozgásba hozni az Anyaszentegyház karitatív szelleme. Az előkelő származású szenátor-ivadék, aki őseitől nemcsak hatalmas uradalmakat örökölt az itáliai tartományokban és Szicíliában, hanem a közügyek áttekintésének és mérlegelésének képességét, kormányzati erőt és diplomáciai ügyességet is, jogászai képzettségével előbb mint római világi praefectus urbis, utóbb mint szerzetes pápai követ a konstantinápolyi császári udvarnál állotta meg helyét, végül csaknem másfél évtizedes pápai kormányzása alatt a 604. évben bekövetkezett haláláig nagy biztonsággal és tekintéllyel alapozta meg a pápaság hatalmát, holott, mint magáról írta: „Én, a méltatlan és gyenge ember megrokkant és a hullámoktól megrongált hajó kormányát vettem át; a hab már minden oldalon bezúdul a hajóba és a korhadó gerendák már alig állják a vihart”. Lelki nagyságát és mélységét mégis nem csupán sikeres hatalmi politikájához, hanem lelki téren végbe vitt alkotásaihoz (Liber Regulae Pastoralis és 840 levél), nagyszabású karitatív ténykedéséhez és a gazdag külső eredményekkel gyönyörű ellentétben álló alázatos magatartásához mérjük, amellyel a neki felajánlott „egyetemes püspök” és „egyetemes pápa” címek helyett a már Szent Ágos-

tontól is kedvelt „Servus servorum Dei”, Isten szolgáinak szolgálja megjelölést használta és magát — született nagy úr létére — „a szegények birtokának a kezelője” gyanánt nevezte meg. Mint Itáliának és Szicíliának akkor már talán legnagyobb földesura a jól megszervezett kiterjedt pápai uradalmakat akként tette meg Isten országának földjeivé, hogy a longobárdok időnkint megismétlődő pusztításai és dúlásai folytán, valamint a keletről behozott pestis révén és az éhínség következtében hihetetlen nyomorba jutott római népet a pápai raktárakból rendszeresen táplálta gabonával, olajjal, borral és más élelmiszerekkel és mint egyik méltatója írja, a pápai patrimoniumok javaiból karitatív nagyzüzetet alkotott.

Igy Rómában, ahol Szent Gergely egyik levele szerint akkor „csak a magánosság és gyász lakik”, és mint Paulus Diakonus írja, a világ oly néma volt, mint annakidején, amikor még nem éltek rajta emberek, — egy nagy pápa nagy lelke által fölemelkedik a keresztény segítő szeretet magasztos szelleme és biztosítja az élet főnmaradását, a lélek kifejlődését, világosságát és melegét.

Nagy Szent Gergely utódai közül a pápai trónon a gazdag Borghese családból származó V. Pál (1605—1621) volt az, aki a pápai jövedelmekből a legnagyobb tételeket utalta ki a nyomorgók megsegítésére és nagy gabonarakárt építtetett, amelyből csak szegények vásárolhattak, mégpedig oly olcsó áron, amelyet meg is tudtak fizetni.

A keresztény karitás csak ott virulhat, ahol a keresztény hit mély gyökeret vert. A középkorban a földön túl tekintő transzcendens világfelfogás hullámzó küzdelmek után diadalmaskodott az antik világnak a természethez közelebb álló immanens világfelfogásán. A Galileai győzött. A patrisztika, majd a skolasztika a vallás fényével átvilágította a nézeteket, a misztika a szív bőségének, a képzelet gazdagságának, az idegek érzékenységének a hit világába való bevetésével áttüzesítette az egyéniségeket, az extázisnak racionálisan alig értékelhető állapota a naturális határokon túl lendítette különösen a női lelkeket. Az apostolok vetése kalászbá szökött. „Az ég eljegyezte magának a földet”, — amint egy XI. századbeli bambergi pap énekbe foglalta.

Az elkorhadt s a művelt nemzedékek sorsát többé már nem biztosító római birodalom összeomlása, a kiüresedett és vigasztalanná vált antik kultúra elsüllyedése, a népvándorlás harcainak, vérengzéseinek és pusztításainak gyötrelmei oly általános lelki depressziót váltottak ki, akként puhították a sziveket s oly módon oldották fel az érzelmi elemeket, hogy a vallásos lelkekből széles áramlással buzoghatott ki a karitás munkájának folyama. Ok és alkalom volt elegendő. A nyomorúságnak minden neme változatosan táruult a segítésre kész hívő elé: éhínség, betegségek, a keletről behozott pestis és lepra, a háborúkban s a testcsonkító büntetések folytán megnyomorítottaknak százalmas csapatai. A szenvedést azonban Isten nevében tárt karokkal várta a keresztény szeretet.

Az éhezőket a szerzetesi kolostorok, a plébániák, a káptalanok, a püspökségek portái, sőt magánosok és céhek konyhái táplálták. A franciaországi St. Riquier kolostor pl. naponként 300 szegénynek és 150 özvegynek adott alamizsnát. A szegényeket, betegeket, öreg férfiakat, agg nőket, árva és beteg gyermekeket menedékházak fogadták be. Kórházak épültek a leprások és ragályos betegek számára, amelyekben oly előkelő lelkek is, mint Szent Erzsébet és Assisi Szent Ferenc (Giovanni Bernardone 1182—1226) végezték az ápolás áldozatos munkáját. A XIII. század kezdetén Franciaországban 2000 kórházban ápoltak bélpoklosokat és ragályos betegeket. Egész rendek tűzték ki célul a betegek ápolását, kórházak és menedékházak fenntartását, nyomorultak istápolását. Így a Szent Antalról, a Szent Lázárról, a Szent Lélekről elnevezett rendek, a keresztés vitézek, a johanniták. Szent Antoninus római egyesületének tagjai különösképpen a szemérmes szegényeket és betegeket keresték fel, hogy helyzetüket megismerjék és őket megsegítsék. Az utasok és menekülők is gyakorta a kolostorok, a káptalanok, a plébániák és püspökök vendégszobáiban találtak hajlékra.

A világiak jótékonyága is főleg az Egyház útján ment végbe, az Egyháznak juttatták a szegényeknek szánt adományait, hagyatékait. Egyes templomok, kolostorok és egyházi tagozatok körül a nyilvántartott és támogatott szegényeknek egész közületei keletkeztek. A lovagok rendi szellemüknek megfelelően kötelesek a szegényeket nagylelkűen támogatni. Szent István királyunk is éjnek idején titokban meglátogatja a székesfehérvári templom szegényeit és vallásossága alázatával túri el tiszteletlenségüket. Németalföldön a XIII. és XIV. században a szegények segélyezésére szegénypénztárakat létesítenek a plébániák területén és ezeket a „Szentlélek asztalainak” nevezik. Egyházi zsinatok (Charroux 989-ben és Narbonne 990-ben) kiközösítéssel fenyegetik azokat, akik a szegények javaihoz nyúlnak.

A szaracének, mohamedánok, hitetlenek fogságában sínylődd keresztények kiváltására a középkor könyörülete a Szentháromság szerzetét és a nolaszkóiak rendjét alapította. Hazánkban a rabok iránti könyörületességnek talán első ismert példaképét abban a Charitás nevű irgalmas lelkű apácában tisztelhetjük, aki megüzente Szent László királyunknak, hogy addig nem fogják tudni fölnyitni Szent István koporsóját, amíg Salamon király rabságban sínylődik, és ezzel réá is vette a lovagias királyt Salamon szabadonbocsátására. A könyörületesség égi szférába emelt igazságosság.

A világtörténelem új korának küszöbén, a XV. század végén és a XVI. század elején az újkori ember már új horizontokra vágyik. Újabb és újabb földrészeket fedez fel. A spanyol és portugál hódítók megjelennek Afrika megkerülése után Indiában, Kínában, a szigetvilágban, Mexikóban, Braziliában, Peruban, ut az idegen földrészeken idegen emberfajokat találnak. Az új testvérekkel azonban nem bánnak testvériesen. Elvadult kapzsisággal kegyetlenül kizsákmányolják, pusztítják, elhurcolják, rabszolgasorba taszítják őket. Csupán az Egyház fordul hozzájuk szeretettel, amidőn egyrészt elviszi hozzájuk a hit malasztját és vigasztalását, másrészt komolyan szembeszáll a kizsákmányoló világi hatalmakkal és határozott föllépésével kieszközli az embertelen ségek megszüntetését, az emberi méltóság elismerését s a felebaráti szeretet érztetését. Las Casas Bertalan és dominikánusai, Zumarraga János és ferencesei bátor és harcos védelmet nyújtottak a meghódított új földrészek szerencsétlenné tett bennszülött népének és megnyitották számukra a keresztény segítő szeretet áldásos zsilipjeit.

Nem állampolitikai megfontolások, még kevésbbé közgazdasági érdekek: a keresztény lélekértékelés és emberszeretet indította III. Pál pápát arra, hogy az 1537. évben kiadja a rabszolgaság eltörlését kimondó bulláját és kiközösítéssel fenyítse a rabszolgatartókat. A spanyol uralkodók támogatása folytán a pápai bulla a katolikus amerikai gyarmatokon is éreztette hatását és az 1551. évben Luiz de Velasco alkirály elrendelte minden rabszolga szabadonbocsátását. A pápai rendelet a spanyol amerikai bennszülöttek munkaidejét is csökkentette és őket rokkantság és betegség ellen biztosította.

A rabszolgaság megszüntetésének évét a keresztény erkölcsiség, közelebbről a karitás történetének mérföldkövére kell felvésni. Miért nem történt meg az már másfél évezreddel előbb? Magában a kérdésben történet szemléleti hiba rejlik. A katolicizmus a leghatalmasabb történelemalakító erőként hatott ugyan, de történelmi hatóerő volt, nem egy csapásra tisztázott és végleges állami és társadalmi rendet teremtő csodatény. Nem jelentette tehát megjelenésekor a társadalmi fejlődés befejezését, nem jelentette a Gondviselés szándékában álló szenvedések megszüntetését sem, hanem kellő hatalmi erőre, megfelelő műveltségi és földrajzi körülményekhez kellett eljutnia, amíg a rabszolgaság eltörlését — legalábbis a maga hatáskörében — elérhette. Már az apostoli korból, így Pál apostol leveleiből is tudjuk azonban, hogy a rabszolga és ura között testvéri viszony alakítására, sőt lehetőleg a rabszolga felszabadítására törekedett.

Ha végigsiklunk a történelem évszázadain, a karitás szellemét többnyire akkor és ott látjuk leginkább munkában, amikor és ahol a hibás, gonosz vagy

szerencsétlen állam- vagy társadalomvezetés árnyékában megjelenik a nyomorúság. Mi történik akkor, ha az államot és a társadalmat maga az Egyház vezeti? A középkorban kialakult pápai állam a feloszló római birodalom testéből a nyugateurópai államhatalmi csoportosulások egyik tagjaként fejlődött ki. Ezért állami berendezésében, társadalmi rétegződésében bele kellett illeszkednie a nyugateurópai általános jogfejlődésbe. Amint másutt, úgy a pápai államban is szükség volt tehát a kormányzat mellett és azon felül a karitászkönyörületes munkájára és láttuk, hogy a nagy egyházkormányzók ezen a téren is nagy nyomokat hagytak.

Volt azonban oly terület is, amelyet az Egyház függetlenül más államrendi mintáktól, a maga erkölcsi felfogása szerint rendezhetett be. A 16. század második felében a délamerikai La Plata mentén megalakult ugyanis a paraguayi jezsuita állam, amely a spanyol kormány jóváhagyásával mintegy másfél évszázadon át állott fenn. Ezt a kis államot megszelídített bennszülött törzsekből jezsuita atyák alapították, szervezték és kormányozták. Vagy harminc faluban körülbelül százötvenezer bennszülöttet telepítettek le. Az atyák kezében volt a vallás hatalmán felül a közigazgatás, az igazságszolgáltatás, az iskolaügy, a földművelés és az ipar is. Testvériességet, lehető egyenlőséget, közös munkát és tulajdon-közösséget valósítottak meg a képesség szerinti munka és a szükséglet szerinti haszonrészesedés elvének alkalmazásával. A kis mintaállam a keresztény életfelfogásból született, keresztény szellemben rendezkedett be és élt, — mégis a felebaráti szeretet intézményes és általános megvalósítása mellett nem nélkülözhetette ez sem a könyörületes karitászkülön lüktetését. Az aggok, a betegek, az árvák és az özvegyek megélhetésének biztosítására külön földrészt szakítottak ki és azt közösen művelték. Az „Isten birtokának” nevezték. Nem valamely általános, elmosódott, hideg szociális gondolatot valósítottak meg vele. A keresztény karitászkülön lüktetésének lelke élt benne.

A 17. századbeli francia szellem, amely állampolitikai téren egy Richelieut termelt ki, a karitatív erkölccspolitikai terén egy ugyancsak rendkívüli szervező tehetséget tudott a cselekvés porondjára állítani szent Depaul Vince (1581—1660) személyében. A szegénységből roppant akaraterőt, küzdőképességet, szívósságot, lelki és testi energiákat hozott magával. Gyakorlatias valóságérzékeléssel lélekismeret, bánnitadás és hatásos előadóképesség párosult. Fiatallapján éveinek lelki hullámválásai után harmincas éveiben határozott irányt vett: a megszentelődésnek és a szegények szolgálatának útjára lépett. Tettekésségével hamar megkereste az összekötő szálakat a korabeli társadalom felső rétegeihez a főúri kastélyoktól a királyi udvarig s az alsóbb rétegekhez a kereskedők és iparosok házaiktól a falusi kunyhókig. Felismerte és habozás nélkül maradéktalanul céljai szolgálatába állította a társadalom erkölcsi erőit: az előkelők nagylelkűségét, a gazdagok vagyonát, a szegények szolgálatkészségét, a rajongók lángolását, a hősi lelkek önfeláldozását. Minden forrást megkerestett és kimerített, minden erőt megszervezett és felhasznált.

Nagy biztonsággal tudta karitatív céljaira kiaknázni a női lelkületnek eredetileg anyai és hitvesi diszpozíciókból származó és bőven sarjadzó áldozatosságát, odaadását, könyörületességét és gyöngédségét. Ezt a vallás erejével, valamint a francia gyakorlati pszichológia síma és hajlékony, olykor talán pathetikus, de szigorúan következetes eszközeivel csaknem ultranaturális fokra tudta fölhevíteni és az irgalmas nővérek társulatában a családi élet otthonos ösvényeiről kiemelve az intézményes közjótékonyosság szervezeteinek vágányaira állította át.

Maga a társadalom, fölismervén benne a cselekvés mesterét, önként és buzgón hozta hozzá anyagi vagy lelki adományait, ajánlotta fel magát céljainak eszközüül és kérte irányítását, szervező munkáját. Az engedékeny és szelíd lelkű szent Szalézi Ferenc is visitációs nővéreinek bizonyos irányítását a gyakorlatias szent Depaul Vincére bízta. Fél évszázados karitatív működése alatt ennek a feladatkörnek úgyszólván minden területén tevékenykedett, szervezett és alkotott. Rendszeres alamizsnaosztás, étkeztetés, felruházás, betegápolás,

kórházalapítás, lelencház, szeretetegyesületek és szeretetotthonok létesítése, gályarabok gondozása, rabszolgák kiváltása, a háborúban kifosztott francia tartományok nagyarányú istápolása mellett a népoktatás és a papnevelés ügyét is előbbre vitte. Mindezen felül pedig még két oly szép intézménynek is megvetette alapját, mint a missziós papok és az irgalmas nővérek társulata.

Tevékenysége határozott, nagyvonalú és rendszeres volt. Minden megoldást lehetőleg megszervezett, intézményesített és szabályozott. Működése a szabályozottságra törekvésében emlékeztet a francia szellemnek a kertépítő művészetben kiteljesített irányára, amely a parkok útjait, a növények kiültetett csoportjait, sőt maguknak az egyes növényeknek megnyírt alakját is mértani formák és testek mintájára alakította, és — talán a tájkép természetes bájának rovására is — kidolgozott, tudatos, részarányos, összhangzatos, ötletes és választékos *comme il faut* képet kívánt nyújtani. Szent Vince tetterős és sikeres pályájának méltatása alkalmával azonban nem feledkezhetünk meg, sőt talán még nagyobb lelki megilletődöttséggel kell megemlékeznünk a korabeli francia társadalom áldozatkészségéről, különösen pedig azokról a hőselkü missziós papokról és irgalmas nővérekről, akik az emberi nyomorúságok elleni küzdelemben a kiváló hadvezér vezetése alatt mindenük, olykor az életük feláldozásával is kivívták a szent diadalt.

A Szent Vince ideje óta eltelt háromszáz év alatt sokan járták a tevékeny felebaráti szeretet útjait, könnyeket letörölve, roskadozókat fölsegítve. Ott haladtak köztük a kiválóak: az Ozanamok, a Prohászka Ottokárok, a Sonnenscheinok, és ott meneteltek az Úr ismeretlen katonáinak fehér légiói. Mindenikük, mint a legendabeli Veronika, megkapta már a földön is kitüntetését. Hiszen, amint a kendőn, amely gyöngéd könyörülettel törölte le a Megváltó véres verítékét, láthatóvá vált az Üdvözítő arculata, akként azoknak a lelkében is, akik a könyörületes felebaráti szeretetet gyakorolják az Úr nyomorultjaival szemben, lassanként megjelennek az Úr arcának magasztos vonásai.

III.

Omnia appetunt suam perfectionem — így szól Szent Tamásnak Aristotelestől átvett tétele. Minden tökéletességre, kiteljesedésre, a benne rejlő célnak, rendeltetésnek kifejtésére, elérésére törekszik. Minden mag hallatlan erőt fejt ki, hogy kicsirázzeék és rendeltetésének megfelelően kiterébélyesedjék. Ezt a görög bölcselő *entelecheia*-nak mondja.

Mi a karitásznak bennrejlő célja, rendeltetése? Ne felejtjük, hogy a karitás: cselekvő szeretet, és így, ha nem is mindig viszonos, — a szeretet tragédiája, de egyúttal érdemszerző keresztje is, hogy olykor nem viszonos —, de mindig kétoldalú. Mind a két oldalon egy-egy szív dobog, egy-egy ember áll. Az egyik, aki végbeviszi a szeretet cselekedetét, a másik, aki élvezi. A karitás akkor tökéletes, ha mind a két oldalon eléri célját. Tárgyi helyességét tehát úgy látjuk, ha mind a két oldalát együtt nézzük. Erkölcsileg azonban csak akkor mérlegelhetünk, — minthogy minden lélek külön maga felelős és maga üdvözül vagy kárhozik —, ha a karitatív magatartásnak mind a két osztályosát külön-külön vesszük szemügyre.

Milyen célt kell elérnünk a gyámolítottak az oldalán? Nemcsak azt, hogy őt a testi vagy a lelki nyomorúságtól többé vagy kevésbé, ideiglenesen vagy tartósan megszabadítsuk. Arra is kell törekednünk, hogy az élvezett támogatásban határozottan érezze a keresztény szeretet melegét és lássa az Isteni Gondviselés kezét, hogy ne vegye olybá, mintha csak azt kapná, ami neki talán jár is, mintha csak a társadalom teljesítené vele szemben szociális kötelességét, jóvá tenné azt a hibát, amelyet maga a társadalom vagy véletlen szerencsétlenség okozott. Ha embertársunk nem érzi támogatásunkban a szeretet puha simogatását és nem tekint hálatelt pillantással az ég felé, — akkor föléje nem hajolt a karitás angyala, akkor az ő oldalán csak a szociális gondozás jelent meg. A szeretet azonban közvetlen: szívtől szívhez áram-

lik. Csak úgy érzem igazán, ha szemtől-szembe állok azzal, akinek a szemében ott csillog, akinek az ajkán ott mosolyog a szíve, ha nem közvetíti valamely intézmény, egyházi vagy világi szervezet, hivatalos vagy hivatásos személy. Megsegített embertársunk oldalán tehát akkor teljesül legbiztosabban a karitás rendeltetése, ha azt személyesen és közvetlenül ébresztjük fel és valósítjuk meg az ő lelkületében.

Mi a karitás bennrejlő célja a segítő fél oldalán? A felebaráti szeretet parancsának hiánytalan teljesítése. Kant ellene veti azonban, hogy parancsra szeretni nem lehet. Ebben Kantnak igaza is van, — ezt mindnyájan érezzük. De ha lehetséges — amit Kant is elismer — törekednünk arra, hogy a felebaráti szeretetből származó kötelezettségeket szívesen teljesítsük, és ha lehetséges az is, aminthogy kétségtelenül megvalósítható, hogy kötelességteljesítésünk szívességéhez lelkünk minden gyöngédségét, gondosságát, áldozatosságát és nyájasságát hozzáadjuk, akkor nagyon mindegy, hogy lelkületünk készsége állapotát szeretetnek avagy szívességnek nevezzük-e. Sőt, azt sem tagadhatjuk, hogy az erkölcsi értékmérőn a lelkiismeret forrásából eredő szeretet legalább is eléri a vonzalomból származó szeretet értékfokát, — habár az utóbbinak valami külön személyes zamatja és ereje is van.

A felebaráti szeretet természetéhez hozzá tartozik, hogy önkéntes legyen, ne kisebb-nagyobb egyházi vagy társadalmi nyomáson, erőltetett gyűjtésen, intézményes rendelkezésen vagy regulán alapuljon. Pál apostol Filemonhoz írt levelében finoman reámutat a könyörület önkéntes voltának szükségességére és értékére, amidőn megemlíti, hogy bár parancsot is adhatna hívének a szökött rabszolgá megkegyelmezésére, ezt nem teszi, inkább csak kérelemmel fordul hozzá, hogy ily módon alkalmat nyújtson erkölcsi értékszerzésre, — „hogy jó-téteményed ne kényszerből menjen végbe, hanem önként”.

A karitatív szeretet tisztasága megkívánja, hogy azt ne hiúság, megszokott tetszelgés, babona vagy csupán a lelkiismereti furdalásoktól való szabadulás táplálja. Tehát szociális nyomort enyhíthetnek ugyan, de nem végeznek erkölcsi építő munkát, igazi karitatív művet azok, akik segítő tevékenységüket főként az emberek hiúságára, szórakozásvágyára vagy egyéb emberi gyengeségre alapítják.

Amint a megsegített felebarát oldalán, úgy a segítőén is lényeges, hogy a szeretet cselekedete személyes és közvetlen legyen. Ezt a karitás vallás-erkölcsi természete kívánja. A vallás-erkölcsi természet, amely az egyszerű szociális gondozás természetétől eltérően azt jelenti, hogy a cselekvésre való indíték a lélek vallás-erkölcsi rétegéből jön és egy másik lélekben kíván vallás-erkölcsi indítékul szolgálni, — míg az egyszerű szociális gondozásnál elegendő, hogy az társadalmi hasznossági megfontolásból induljon ki és minden lelki hatástól függetlenül inséget csillapítson.

Ily vallás-erkölcsi szempontból tekintve más értékű pl. Szent Márton cselekedete, aki a mezíten koldust megpillantva menten kettéhasította kardjával köpenyét és megfelezte vele, — és más értékű azé, aki ily esetben a raktárból kiutal vagy kiutaltat egy kabátot. Más a mi szemünkben Vörösmarty szegény asszonya, aki egyetlen imakönyvét megosztja a még nálánál is szegényebb anyókéval, s megint más az, ha könyvtárból adnak a reá szorulónak imádságos könyvet. Amint ragyogó lelkű püspökünk, Prohászka Ottokár írja: „attól függ minden, hogy mily finom megérzéssel értékeljük az erkölcsnek követelményeit, — hogyan mérlegeljük azt, amivel másnak tartozunk s hogyan adjuk azt meg neki, — mily tisztelettel, mennyi lelkiismeretességgel s megértéssel. Ennek a belső világnak stílusai vannak — van melege s emelkedettsége —, van tisztasága s átlátszósága a legkülönbözőbb mértékben”. Ezt a magasabb mértéket, finomabb érzületet, áthatóbb indító erőt a személy inkább tudja elérni és átsugározni, ha szemben áll felebarátjával, mint az intézmény, a szervezet, a rend, még az egyházi szervezetet is hozzászámítva. Az egyházi szervezettel is megeshetik, ha karitatív tevékenységet hosszabb időn át hivatalosan vagy hivatásosan folytat, hogy egyszer csak papírból készült művirágot

öntözget kiszáradt lélekkel a szeretet kertjében. Más az értékmérője a személy egyéni tettének és más az intézmény szervének, — aminthogy más az értékmérője a zajló élet szabad széljárásában termett világi erkölcsnek és más a zárda korlátai, regulái és elkerülhetetlen együtt hatásai közt kinőtt kolostori erkölcsnek.

Megértjük és a benne rejlő igazság fokáig értékeljük is Tolstoj egyik levelének kemény szavait: „Ma a legnagyobb bűn az emberek elvont szeretete, a személytelen szeretet azok iránt, akik valahol a távolban vannak. — Olyan könnyű azokat az embereket szeretni, akiket nem ismerünk, akikkel sohasem találkozunk! Hisz akkor nincs szükségünk áldozathozatalra s emellett oly elégedettek vagyunk önmagunkkal! Nem, azt a felebarátodat szeresd, akivel együtt élsz, s aki terhedre van“.

Szükségünk van szervezetekre és intézményekre is, nyomorenyhítési szempontból nem lehetünk el nélkülök, de erkölcsi szempontból, az Isten országának építési szempontjából műveljük, serkentsük, ápoljuk — amennyire csak lehet — a személyes szeretet istápoló, áldozatos, mézhordó munkáját. Örülünk az üvegházakban termesztett cyklamennek is, de illata csak annak van, amely a légjárta hegyi réteken Isten kezéből elszórt magvakból szabadon terem.

IV.

Mi a karitás jövője? Miként viszonylik az állami ügynevezett szociális gondozáshoz? Ha mélyebbre pillantunk, könnyen felelhetünk. A karitás keresztény erkölcsi fogalom, amely a felebaráti szeretet parancsából fakad. A szociális gondozás pedig állami igazgatási, illetőleg társadalomtani fogalom, amelynek konkrét helyességét vagy helytelenségét természetesen szintén valamely erkölcsstannak elvei szerint kellene elbírálni. Ez az erkölcsstan vagy a keresztény vagy más erkölcsstan lehet. A legtöbb állam öntudatosan vagy öntudatlanul, elvileg vagy gyakorlatilag, önként vagy szükségszerűen, többé vagy kevésbé a hagyományos keresztény erkölcsstan alapján áll. Amelyik azt megtagadja, az kialakult, kiérlelt, meggyökeresedett, elismert és megvalósított kimerítő, tiszta és biztos erkölcsi alapokra nem tud reámutatni. Az időnként fölvetett és a forgalomba bedobott eszmék, aminők: hasznosság (utilizmus), minél több boldogság (társadalmi eudaimonizmus), család, emberiség, — sem mélységben, sem még kevésbé magasságban, sőt még szélességi kiterjedésben sem elegendők egy erkölcsi értékrendszer megalapozásához. A nyomukban keletkező erkölcsi káosz fölött ott gomolyog ugyan a humanitásnak valamely bizonytalan és alakatlan gondolata. Ennek lényegéről, okairól, rendeltetéséről, céljairól; határaitól és feltételeiről azonban ki tudna biztos, elismert, hiteles és kötelező felvilágosítást adni?

Viszont a keresztény karitás világosan áll előttünk. Tudjuk, hogy forrásai honnan erednek és hová tartanak. Tudjuk, hogy azok a krisztusi élő vizek forrásai, amelyek szabadon és függetlenül csobognak minden korszak minden államának minden talaján. Az államok és társadalmak különböző alakzatai között a szükségletek és lehetőségek mások és mások, az államok jogrendszerei mást és mást engednek és tiltanak. A keresztény szeretet azonban nagy és ötletes művész. Nincs megkövült szabályokhoz kötve. Isten keze dolgozik benne. És mindig lesznek az égi magasság felé törő papok, mindig lesznek megszentelt lelkű és áldott szívű apácák, és különösen lesznek Krisztus lelkétől meghitelt világi hívek, akik örömetest fogják végezni az Úr kezének segítő, vigasztaló, orvosoló és fölemelő munkáját. Ők érzik és tudják a felebaráti szeretet lényegét, hogy: Istennek akarata és második főparancsolata szerint boldog csak az lehet, aki boldogít. Ők vállalják és élik a Keresztény Életet, Vita Christianat, amelynek neve nemcsak: Vita Beata, hanem még inkább: Vita Beatrix.